

פרשת
כי תשא
התשע"ו

גיליון: 184 שנה ד'

שבת שלום
ומבורך!

אשכול יוסף

חידושים נפלאים ועונג שבת בפרשת השבוע

מאת הצב"י רבי יוסף חי סימן טוב שליט"א מחה"ס "כרם יוסף"
ראש ישיבת המתמידים "אור התורה" ליוני דפגרא לצעירים מצטיינים ירושלים ת"ו

בברכת מרגן ורבנן הגאונים ארזי הלבנון רבותינו ראשי הישיבות
הגאון הגדול מוה"ר משה צדקה שליט"א ר"י "פורת יוסף", הגאון הגדול מוה"ר דוד כהן שליט"א ר"י "תברון"

למה משה רבינו שבר את הלוחות רק כאשר ירד מן ההר ולא מתחילה. כאשר אמר לו הקב"ה שעם ישראל חטאו בעגל?

יישוב א'

מצאתי שהקשה כן המהרש"א (יבמות סב.) ותירץ די"ל על פי מה שאמרו במדרש (שמ"ר מ"ו) אפשר שלא היה משה מאמין בהקב"ה שאמר לו רד כי שיחת עמך, אלא הודיע לישראל שאפילו יהיה אדם שומע מפי יחידי נאמן לו אסור לקבל עדותו ולעשות דבר על פיו. ומדרש זה צע"ג היאך יתכן לומר שלא היה משה מאמין להקב"ה, והדברים מרפסין איגרי. ושואל יש לומר שכוונת המדרש שמשה לא האמין שבנ"י עשו ממש בעבודה זרה, אלא שהכוונה שחטאו באיזה עוון שהוא שקול כעבודה זרה, כמו שמצינו בכמה דברים. עי"ל שמשה היה סבור שעדיין לא עובדו עבודה זרה רק מתכוננים וסמוכים לכך.

יישוב ב'

והנה המהרש"א הביא מה שתירץ בעל עיקרים (מאמר ד' פ' ט"ו) שדבר הנראה לעינים מצער את האדם צער גדול יותר מהדיעה, שהאדם יותר מתפעל מהמורגש בחוש יותר ממה שיתפעל מהנודע באמיתות, ולכך רק בשעה שירד משה מן ההר וראה עין בעין שעם ישראל חוטאים, נדעזע מאוד ושיבר את הלוחות.

יישוב ג'

והמלבי"ם כתב לבאר שמשה רבינו מתחילה לא שבר את הלוחות כי חשב שעשו כן מפני שמשה בושש לרדת ורצו מנהיג במקומו, וכשיראו שבא מן ההר יחדלו ממעשיהם ויעשו תשובה, אבל כשראה שהגם שקרב אל המחנה וראו שבא משה, ובכל זאת היה עדיין העגל והם שמחו עליו במחולות, מזה ראה שבדעתם למרוד בה' ובמשה עבדו, לכך חרה אף משה והשליך מידי את הלוחות.

יישוב ד'

עי"ל שעיקר כוונת משה בשבירת הלוחות להעניש את ישראל ולמחות על כבוד השי"ת, ולכן עשה זאת בפניהם דווקא, כמדוקדק מלשון הכתוב בדברים (ט' י"ז) "ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם", ומטעם זה הוצרך לשבר את הלוחות דווקא כשירד מן ההר, בפניהם של ישראל, שיהיו למדים מזה לקח.

יישוב ה'

עי"ל שהיה משה רבינו ירא מהמלאכים, ולכך היה מתיירא מלשבר את הלוחות בשמים והמתין עד שירד מן ההר, שהרי מצינו שבשעה שעלה למרום לקבל את התורה אמרו מלאכי השרת מה לילוד אשה בינינו, ולא חפצו שתניתן התורה לישראל, אמרו לפניו רבש"ע חמודה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, ואתה מבקש ליתנה לבשר ודם, אמר לו הקב"ה למשה החזר להן תשובה, אמר לפניו רבש"ע מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר הקב"ה למשה אחוז בכסא כבודי והחזר להן תשובה.

חדש! להאזנה לשיעורים מרתקים בהלכה ובאגדה מרבי יוסף חי סימן טוב שליט"א בעל "אשכול יוסף"
מעכשיו ב"קול הלשון": 03-6171111-1-3-6-37 **שמעו ותחי נפשכם!** (במאגר עשרות שיעורים)

"ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר"

מניין היה למושה רבינו היתר לשבור את הלוחות?

צריך עיון גדול היאך משה רבינו שיבר את הלוחות, שהם גוף התורה וקדושתה, ולא זו בלבד שעשרת הדיברות היו כתובין בה, אלא גם תמצית כל התורה היתה כלולה בהם, כמו שכתב רש"י (משפטים כ"ד י"ב), והרי יש איסור לאו לשבר דבר שבקדושה או למחוק שם ה' משום לא תעשון כן לה' אלוהיכם" [עיין מכות כב.], והלא כבר ידעת גדולת חומרת כבוד הספר תורה, [עיין מג"א או"ח סי' מ"ד סק"ה], ועל אחת כמה וכמה הלוחות עצמם.

ומצינו עוד בגמרא (שבת פז. מנחות צט:) שהקב"ה הסכים על ידו של משה רבינו, כמו שדרש ריש לקיש ממאמר הכתוב (ל"ד א') "וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת", שבזה אמר לו הקב"ה למושה "יישר כח ששברת" [ופירש רש"י "אשר" לשון אישור וחיוזוק, ובתורה תמימה פירש שמוזה שהקב"ה הזכיר למושה בדבריו את ענין שבירת הלוחות, מוכח שהסכים על ידו, ובריטב"א ביאר שעיקר דרשה מדכתיב (דברים י"ב) "ושמתם בארון" ואם לא הסכים הקב"ה על ידו היאך שבירי לוחות מונחות בארון למזכרת עוזו של משה, קטיגור במקום סניגור, ועוד ביאר מדכתיב (שם ל"ד י"ב) "ולכל היד החזקה" ורק הסמיכו זאת על אשר שברת, וילעג"ד נראה לחדש שדבר זה נלמד מדכתיב "ויפסול" ודרשו חז"ל שהפסולת של הלוחות היה למושה ומזה נתעשר (נדרים לח.), ומזה שהסכים הקב"ה על ידו שאל"כ לא היה השי"ת מעשרו מלוחות שניות], וצ"ע כאמור למה השי"ת הסכים על ידו?

והנה מוכח מדברי הגמרא שמושה רבינו שיבר את הלוחות במתכוון, שלכך בא ברכת היישר כח מאת השי"ת למושה, וכן מוכח מלשון הכתוב "וישלך", וכן משמע ממאמר משה בדברים (ט' י"ז) "ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם".

ברם מצינו בזה מחלוקת בתנחומא (סי' ל'): "ולמה שברן אמר רבי ישמעאל דרש משה ק"ו אמר ומה פסח שהיא מצוה אחת לא נתנה לעכו"ם שכן כתיב (שמות י"ב) כל בן נכר לא יאכל בו, כל התורה כלה עאכ"ו אינו דין שלא תינתן לעובדי ע"ז לכך שברן, רבי עקיבא אומר הקב"ה אמר לו לשוברן, אמרו רבותינו ז"ל כל ימים שהיה הכתב על הלוחות לא היה משה מרגיש בהם, כיון שפרח הכתב נמצאו כבדים על ידיו והשליכם ונשתברו", וכן איתא בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) אמר רבי עזרה בשם רבי יהודה בשם רבי סימון, הלוחות היו משוי ארבעים סאה והכתב היה סובלן, כיון שפרח הכתב כבדו על ידיו של משה ונפלו ונשתברו. וכן פירש רשב"ם בפ"י עה"ת, וז"ל: "כשראה משה את העגל תשש כוחו ולא היה בו כח והשליכם". ועל כל פנים למאן לדעת רבי ישמעאל שמושה שיבר את הלוחות מדעתו, וכדאיתא בתלמוד דידן, צ"ע כאמור.

יישוב א' - משה דרש קל וחומר מקרבן פסח

הנה דבר זה נפתח כבר בגמרא (שבת פז. יבמות סב.) תניא משה שבר את הלוחות מדעתו, עמד ודרש, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה (שמות י"ב) "וכל בן נכר לא יאכל בו", התורה כולה כאן, וישראל משומדים על אחת כמה וכמה. הרי שמושה רבינו למד דין זה מקל וחומר.

אך יש להקשות על דברי הגמ' שמכל מקום יכול היה משה שלא ליתנה לישראל ומ"מ לא לשוברה, ועוד קשה קושיית התוס' (שם), שכתבו בזה"ל: "אין זה קל וחומר גמור, שאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה". וכן כתב הריטב"א (בשבת, שם). וכיוצא בזה כתב התוספות רא"ש (שבת ויבמות שם), וזה לשונו: "וא"ת כיון דק"ו דרש א"כ לאו מדעתו עשה, י"ל דאין זה ק"ו גמור דאדרבה היא הנותנת שהיו צריכין שתינתן להם התורה כדי שיחזרו בתשובה, ועוד יש לפרוך הק"ו דאכילת קדשים שאני". ומבואר שאין בדברי הגמרא כדי למצוא מזור לקושייתנו, דאי אפשר לומר שמושה רבינו נשען על קל וחומר זה בלבד, שהרי ניתן לפרוך את קל וחומר זה, וכמו שכתבו הראשונים. צא ולמד מדבריו הנוראים של הריטב"א (שבת פז.), וזה לשונו: "משה עשה כעין קל וחומר קצת, לחוש על כבודו של מקום, וכעין הבא ליטמא פותחין לו", כלומר שכל דרשת הקל וחומר היה רק משום כבודו של הקב"ה, לומר שעל פי הדין עושה, אף שבאמת אין הק"ו נכון, וממשיל זאת הריטב"א כביכול להבא ליטמא מסייעין בידו.

ועוד יש להוסיף ולהקשות שהרי בני שבט לוי לא חטאו בעגל, ואם כן יכול היה משה ליתן להם את התורה, וכדאי ביזמא (סו:): אמר רב יהודה שבטו של לוי לא עבד עבודת כוכבים, שנא' (פסוק כ"ו) "ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי".

יישוב ב' - להעניש לישראל ולמחות על כבודו של השי"ת

עלה בדעתי בס"ד לבאר שאדרבה משה רבינו שיבר את הלוחות משום כבודו של השי"ת, כלומר שבמעשה זה בא למחות בפני עם ישראל על עוון העגל, ונתכוון בזה להענישם ולהורות להם שהתורה אמנם היא מתנה גדולה לישראל שבה כלול החכמות והברכות כולם, מכל מקום כיון שחטאו כלפי המקום אינם ראויים למתנה נשגבת זו ולכך משבר אותה מתנה שלא יהיו יכולים שוב להשיגה. ועל פי זה מיושב היטב שלא היה כאן חשש איסור של לא תעשון כן לה' אלוקים, שמוזה למדו חז"ל שאסור לנתון ולאבד כל דבר שבקדושה, דלתועלת ולכבוד השי"ת עשה כן, וכמו בנותן כדי לתקן וכדו' אינו אסור, הוא הדין בנידון דידן. וכן יש לומר שמטעם זה לא היה כאן איסור מחיקת השם, ועוד שעל ידי זה רצה להשכיח שלום בין הקב"ה לכנסת ישראל, דשמה תנוח דעתו של הקב"ה בעונש זה ולא יחפוץ לכלות את ישראל ח"ו.

ועל פי זה יש ליישב למה השתהה משה רבינו ולא שיבר את הלוחות אלא רק עד שירד מן ההר, ולמה לא שיבר משה את הלוחות כבר לפני כן כאשר אמר לו הקב"ה, רד כי שיחת עמך, אלא מוכח שנתכוון להעניש את ישראל בזה ולמחות על כבודו של השי"ת, לכן עשה זאת בפניהם דווקא, וכן מדוקדק מלשון הכתוב בדברים (ט' י"ז) "ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם", הרי שהיה עניין לשבר את הלוחות בפניהם של ישראל דווקא, וכאמור.

יישוב ג' - מתחילה נכתב על דעת שיהיה משה אחר כך משברן

עוד עלה בדעתי בס"ד ליישב על פי מה שמצינו במסכת סוטה (כ). שלאחר שנמחקה מגילת סוטה אם אמרה טמאה אני המים נשפכין, והקשה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (בחי' שם) כיון שנמחה שם ה' במים, ממילא צריך להיות קדושה במים, ואיך שופכין אותן, ולמה לא גונזין אותם כמו את המגילה עצמה, ואף שיש לומר שהכתב מתבטל במים, מכל מקום לא מסתבר לומר שאין שום צד קדושה במים, וכתב ליישב על פי מה שהוסיף להקשות הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל בעין יצחק (או"ח סי' ה'), על מה שאמרו בירושלמי שהמגילה נגזת תחת צירי ההיכל, והיאך לא חששו בזה לאיסור לאו דלא תעשון, ומתוך העין יצחק דלעולם שם שלא נכתב לשם קדושת השם אין בזה איסור למוחקו, וממילא היו כותבין את השם במגילת סוטה על תנאי שאם לבסוף תשתה הרי זה נכתב לשם קדושה, אבל אם לבסוף לא תשתה יש כאן תנאי ובירור מילתא שלא נכתב לשם קדושה, ולכן מותר ליתן את מגילתה תחת צירי ההיכל, והירושלמי לשיטתו שיש ברירה

בדאורייתא, ולא צריך שיעשה תנאי בפועל אלא מגילת סוטה נכתבת על כן.

וכך יש לומר גם בנידון דידן שלוחות ראשונות נכתבו רק על דעת שלא יחטאו ישראל בעבודה זרה, וכיון שחטאו הוברר למפרע שלא נכתבו לחול בהן קדושה ושיזכו בהן ישראל. ויש להוסיף שתירוץ זה מיושב אפי' לדין שאין ברירה בדאורייתא, כיון שהלוחות מעשה ידיו של השי"ת, וכיון שהכל גלוי וצפוי לפניו, וכבר מתחילה ידע שישראל עתידים לחטוא ומשה עתיד לשבר את הלוחות, ממילא לא כתב אותן בקדושתן, וזהו סוד שהיו אותיות הלוחות פורחות באוויר.

אך צ"ע שאם כן צ"ל שאין קדושה בשברי הלוחות, וקשה שבגמרא (ברכות ח: וברש"י) משמע שחל קדושה בשברי לוחות גם לאחר שבירתן, דאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניו הזהרו בוקן ששכח תלמודו מחמת אונסו לכבדו, דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון, דכתיב (דברים י') "אשר שברת ושמתם בארון" אף השברים תשים בארון. ובירושלמי מו"ק (פ"ג ה"א) איתא רבי

נר זיכרון

מוקדש ומוקטר
לעילוי נשמתו הטהורה
של האי גברא רבה ויקרא
כמור ששון בן נעימה ז"ל
לבית משפחת אלעזר שיחי'
נלב"ע יום שני ו' אדר א' תשע"ו
ת.ב.צ.ה.

גיליון "אשכול יוסף" יוצא לאור לזיכוי אלפי בית ישראל על ידי האחים הנעימים היקרים והחשובים אהבי התורה ולומדיה, כמור **גדעון ניסים** ומור **אהרן ניסים** הי"ו לברכה והצלחה להם ולכל בני ביתם מוקדש לע"נ הוריהם היקרים: **סאלם אליה** בן מסעודה ז"ל, **נוריה** בת גורג'יה ע"ה, ת.ב.צ.ה.

◇ עץ חיים היא למחזיקים בה ותנומניה מאושר ◇

יעקב בר אב"י בשם רב אחא, זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו נוהגין בו כקדושת ארון. ושמוא י"ל שהלא האותיות פרחו, וא"כ למה עדיין יש בשברי הלוחות קדושה, אלא דבעצם מעשה שבירתן נתקדשו הלוחות, כיון שתכלית כונת משה היתה לשם מצוה, כמו שנתבאר בפירוש הקודם.

יישוב ד' - שהלוחות לא יבואו לידי בזיון ולא ישליכום לעגל

בשור"ת שבות יעקב (ח"ג סי' י') נשאל אודות כתבי קודש הקרועים והבלואים שמתרבים בכל שנה ושנה ויש חשש שיבואו לידי בזיון גדול על ידי עכו"ם שייטלים לקנה בהן ח"ו אם מותר לשורפם, והשיב שאמנם מתחילה לא רצה להקל בזה, עד שראה שאי אפשר כלל לעשות תקנה אחרת לאור העובדה שבכל שנה מתרבים בלויי ספרים עד שכמעט כל החביות והתיבות וחדרים לא יכללוהו, ואין דנין אי אפשר משאי אפשר, ובוודאי הרבים שנהגו כן על פי הוראת גדולי בעלי הוראה שראו גם כן שאי אפשר לעשות תקנה דגניזה שלא יבאו לידי בזיון יותר למקום המנופת על כן התירו לשורפם. וכתב לחזק דבריו ממה שמוצינו שהתירו אפילו לאבד עצמו לדעת באופן שחושש שיבואו לזלזל בו יותר, כלומר לייסרו וכדומה, כדכתיב (שמואל ל"א) "ויאמר שאול לנושא כליו שלוף חרבך ודקרני בה פן יבואו הערלים האלה ודקרני והתעללו בי", הרי אף שמאבד עצמו לדעת הוא מהעבירות החמורות שאין להם חלק לעוה"ב ואין מספידין עליהם, בכל זאת התירו אפי" על הספק, וכהסכמת הפוסקים (עיין שו"ע יור"ד סי' שמ"ה), והרי זה דומה לס"ת שנסרף, כמו שאמרו (שבת קה:): העומד בשעת יציאת הנפש חייב לקרוע, הא למה זה דומה לרואה ס"ת שנסרף, ופירש רש"י שאין לך ריק שבישראל שאין בו תורה ומצוות. וביאר שמתעם זה אמרו כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, מדה כנגד מדה שגופו דומה ממש לס"ת, וכיון שהתירו לאבד גופו בידים שלא יבא לידי בזיון יותר גדול, הוא הדין בס"ת ממש, [אך כתב שראוי שישורפם מעט מעט בצניעות תוך כלי חרס או אבנים וכדומה ויצניע האפר עד מות ת"ח ואז יגנוזו האפר בגומא אצל ת"ח ובוזה נראה גם כן כבוד התורה]. וסיים שכל זה בכתבי קודש שהם רבו כמו ואי אפשר בעניין אחר, משא"כ בס"ת שטעונים גניזה אפשר לעשות תקנה על ידי גניזה כיון שהם מועטים, וחלילה לשורפם או לאבדם ביד. ומוכח שאם היה חשש גם בס"ת היה מתיר גם בהם לשורפם.

ולפי חידושו המרעיש של השבות יעקב יש לומר בנידון דידן שמושה רבינו ירא היה ליתן את הלוחות לישראל, לפי שנשתמדו בעבודה זרה, וגם היה ירא שהלוחות יבואו לידי בזיון על ידי ישראל, לא בלבד בכך שיעברו על מה שכתוב בו, אלא בעיקר ירא היה שיטלו ממנו את הלוחות וישליכו בעגל כמו שהשליכו את שם השם שהיה כתוב על החרס שבו העלה את ארונו של יוסף מהנילוס, לכן הוכרח לשבר את הלוחות כדי שלא יבואו לידי בזיון, וכמו שהתיר השבות יעקב לשרוף כתבי הקודש כדי שלא יבואו לידי בזיון. ועיין עוד כיוצא בזה להגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בתשובותיו מאה שערים (סימן י"ד) שביאר שמותר לזרוק ספר תורה כדי להצילו משריפה. והוא הדין בענינו יש לומר שהותר למשה להשליך את הלוחות כדי שלא יבואו לשורפו ולזלזל בכבודו.

ברם לעיקר חידושו של השבות יעקב יודגש שאין דבריו מוסכמים על כל הפוסקים, ובשור"ת באר שבע (סי' מ"ג) כתב שאותן שנהגו להקל לשרוף כתבי הקודש שבלו או שנמחקו, חדשים מקרוב באו לא שערום אבותינו, וטענתם ששריפתם זהו כבודם, כי על ידי גניזה הם נזרקין במקומות המטונפים טענה ריקנית היא, לא שרירא ולא קיימא רק כמוין אשר תדפנו הרוח, כי אילו היו יודעים כיצד דין גניזה לא היו מקליין באיסור גדול כזה, וראוי ונכון לנהוג קדושה גדולה במשנה וגמרא ופירושיהן שיש בהן סרך קדושת ס"ת ואם בלו או נמחקו אל ישים חילוק ביניהם ויהא זהיר וזריז לגונו אותו בתיבה מסוגרת ולעשות להם תקנה במה שאפשר לקיימם וכל שכן שלא יהיו נזרקין חלילה במקום המנופת ואז יהי שכרו גדול מאד כדתנן כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, וגם המגן אברהם (או"ח סי' קנ"ד) ועוד אחרונים העתיקו דברי הבאר שבע להלכה.

יישוב ה' - שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים

במדרש רבה בפרשתן איתא, משל למה הדבר דומה, לשר ששלח לקדש אשה עם הסרסור, הלך, וקלקלה עם אחר, הסרסור שהיה נקי מה עשה נטל את כתובתה מה שנתן לו השר לקדשה וקרעה, אמר מוטב שתדון כפנויה ולא כאשת איש, כך עשה משה כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושברן, כלומר שאילו היו רואין עונשן לא חטאו, ועוד אמר מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, שהיה כתוב בלוחות "אנכי ה' אלהיך" ועונשו אצלו "זובח לאלהים יחרם" לפיכך שבר את הלוחות.

יישוב ו' - שיהיו כפנויה שזינתה ולא כנשואה

ובמדרש תנחומא (עקב י"א) והביאוהו הראשונים מבואר שמושה שיבר את הלוחות כדי לעשות ישראל כפנויה שזינתה ולא כנשואה. והנה הגאון ההפלאה בספרו פנים יפות הקשה, דצ"ע שאם היו הקידושין על ידי הלוחות בשעה שקיבלם בהר כדן שליח קבלה, מה תועלת בשבירה כיון שכבר נתקדשו, ואם היה כשליח הולכה א"כ אפילו אם לא ישתברו הרי היה הזנות קודם אירוסין. ונראה דל"מ שאם היה מביא להם הלוחות היו כנשואה, ועדיין היו מתעסקים בעגל, ונמצאו כנשואה שזינתה, ורק מכח שבירת הלוחות פסקו לעבוד לעגל.